

Ġabra tal-ġurisprudenza

KONKLUŻJONIJIET TAL-AVUKAT ĠENERALI
KOKOTT
ipprezentati fis-26 ta' April 2018¹

Kawża C-17/17

Grenville Hampshire
vs
The Board of the Pension Protection Fund,
fil-preżenza ta':
Secretary of State for Work and Pensions

(talba għal deċiżjoni preliminari mressqa mill-Court of Appeal (il-Qorti tal-Appell, ir-Renju Unit))

“Proċedura għal deċiżjoni preliminari – Protezzjoni tal-impjegati fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega – Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94/KE – Protezzjoni ta' drittijiet miksuba u prospettivi tal-impjegati għall-benefiċċji tax-xjuħija – Skemi komplementari ta' previdenza professjonali – Garanzija minima – Applikabbiltà diretta”

I. Introduzzjoni

1. Din it-talba għal deċiżjoni preliminari, li tappartjeni għall-qasam tal-politika soċjali, tikkonċerna l-protezzjoni tal-impjegati fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega. Speċifikament, huwa kkonċernat l-eżitu ta' drittijiet li jirriżultaw minn skema tal-irtirar professjonali, stabbilita mill-persuna li timpjega, f'każ ta' insolvenza. Tali drittijiet huma koperti mill-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94/KE², li jobbliga lill-Istati Membri jiehdu miżuri għall-protezzjoni tal-interessi tal-impjegati fir-rigward tad-drittijiet tagħhom għall-benefiċċji tax-xjuħija fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega. Fis-sentenzi tagħha fil-kawzi *Robins* u *Hogan* il-Qorti tal-Ġustizzja diġà speċifikat dan l-obbligu ta' protezzjoni inkwantu tali impjegati jrid jifdlilhom mill-inqas 50 % mid-drittijiet tagħhom għall-benefiċċji tax-xjuħija fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega³.

2. F'din il-kawża tinsab mill-ġdid fiċ-ċentru tal-attenzjoni l-implimentazzjoni tad-Direttiva fir-Renju Unit, fejn huwa stabbilit limitu massimu assolut fir-rigward tad-drittijiet għal kumpens li huma intitolati għalihom l-impjegati fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega. Huma milqutin mil-leġiżlazzjoni nazzjonali kkontestata speċjalment dawk l-impjegati li d-drittijiet tagħhom mill-iskema komplementari ta' previdenza professjonali diġà huma relattivament għoljin. Fil-każ tar-rikorrent fil-kawża prinċipali, G. Hampshire, din il-leġiżlazzjoni twassal għal telf ta' iktar minn 67 % tad-drittijiet tiegħu għal pensjoni tax-xjuħija.

¹ Lingwa oriġinali: il-Ġermaniż.

² Direttiva 2008/94/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta' Ottubru 2008 dwar il-protezzjoni ta' l-impjegati fil-każ ta' l-insolvenza ta' min ihaddimhom (ĠU 2008, L 283, p. 36) (iktar 'il quddiem id-“Direttiva 2008/94/KE”), li tissostitwixxi d-Direttiva tal-Kunsill 80/987/KEE tal-20 ta' Ottubru 1980 dwar it-taqrib tal-liġijiet ta' l-Istati Membri dwar il-protezzjoni tal-impjegati f'każ ta' l-insolvenza ta' min ihaddimhom (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti Kapitolu 5, Vol. 1, p. 217).

³ Sentenzi tal-25 ta' Jannar 2007, *Robins et* (C-278/05, EU:C:2007:56, punt 57), u tal-25 ta' April 2013, *Hogan et* (C-398/11, EU:C:2013:272, punt 51).

3. F'dan il-kuntest tqum il-kwistjoni dwar il-portata u l-ġestjoni prattika tal-garanzija minima tad-drittijiet tal-pensjoni akkwistati, kif ipprezentati mill-Qorti tal-Ġustizzja.

4. Barra minn hekk, tqum il-kwistjoni dwar il-possibbiltà ta' applikabbiltà diretta tal-Artikolu 8 tad-Direttiva f'din il-proċedura. Għalkemm fir-rigward tal-formulazzjoni tagħha din id-dispożizzjoni hija relattivament miftuħa, din diġà giet speċifikata b'mod estensiv bil-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja.

II. Il-kuntest ġuridiku

A. *Id-dritt tal-Unjoni*

5. Il-kuntest ġuridiku tal-Unjoni għal dan il-każ huwa ddeterminat bid-dispożizzjonijiet tad-Direttiva 2008/94 dwar il-protezzjoni ta' l-impjegati fil-każ ta' l-insolvenza ta' min iħaddimhom (iktar 'il quddiem ukoll id-“Direttiva”). Kif johroġ biċ-ċar mill-premessa 3 tagħha, l-għan tagħha huwa li ttiproteġi l-impjegati fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega, partikolarment fir-rigward tal-ħlas ta' drittijiet pendenti.

6. L-Artikolu 8 tad-Direttiva jipprovdi:

“L-Istati Membri għandhom jiżguraw li jittiehdu l-miżuri meħtieġa għall-protezzjoni ta' l-interessi ta' l-impjegati u ta' persuni li jkunu diġa' telqu mill-impriza jew negozju ta' min iħaddem fid-data tal-bidu tal-insolvenza tiegħu fir-rigward tad-drittijiet li jintitolawhom immedjatament jew prospettivament għal benefiċċji tax-xjuhija, inklużi benefiċċji lil min jibqa' ħaj, taht skemi pensjonistiċi supplimentari okkupazzjonali jew inter-okkupazzjonali li ma jkunux parti mill-iskemi statutorji nazzjonali ta' sigurtà soċjali.”

7. Barra minn hekk, għandu jsir riferiment għall-Artikolu 12(a) tad-Direttiva, li jinkludi d-dispożizzjoni li ġejja:

“Din id-Direttiva ma taffettwax l-għażla ta' l-Istati Membri:

(a) li jieħdu l-miżuri meħtieġa biex jevitaw l-abbużi;

(b) [...].”

B. *Id-dritt nazzjonali*

8. Sa fejn hija kkonċernata l-protezzjoni tad-drittijiet tal-impjegati għall-benefiċċji tax-xjuhija, fir-Renju Unit id-Direttiva 2008/94 giet implimentata essenzjalment bil-Pensions Act 2004 (l-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004).

9. L-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 jistabbilixxi fond legali għall-protezzjoni tal-pensjoni, il-Pension Protection Fund (il-Fond tal-Protezzjoni tal-Pensjoni, iktar 'il quddiem il-“PPF”). Fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega, dan il-fond taht ċerti prerekwiziti jsir responsabbli għad-drittijiet tal-impjegati li jidderivaw mill-iskema komplementari ta' previdenza professjonali. Għall-finanzjament ta' dan il-kompitu, il-fond jiġbor miżata mill-iskemi komplementari ta' previdenza professjonali kollha awtorizzati. Barra minn hekk, fil-każ li jsir responsabbli, dan jakkwista l-attiv li jkun għad fadal tal-istituzzjoni milquta. Il-Board of the Pension Protection Fund (il-Bord tal-Fond tal-Protezzjoni tal-Pensjoni, iktar 'il quddiem il-“Bord”) jamministra l-PPF.

10. Skont l-Artikolu 127(2) tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004, waħda mill-kundizzjonijiet sabiex ir-responsabbiltà taqà' f'idejn il-PPF hija li l-valur tal-attiv tal-iskema milquta jkun inqas mill-ammont tal-obbligazzjonijiet protetti fid-data tal-bidu tal-insolvenza.

11. Madankollu, bħala “obbligazzjonijiet protetti” fi hdan it-tifsira tal-imsemmija dispożizzjoni ma jitqisux id-drittijiet shah tal-pensjoni tal-impjegati kollha tal-iskema komplementari ta' previdenza professjonali, iżda biss dawk id-drittijiet għal kumpens li jirriżultaw mill-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 (l-hekk imsejjaħ kumpens tal-PPF). L-ammont tal-kumpens tal-PPF li għandu jithallas kull darba jiġi ffixsat mill-Bord matul l-hekk imsejjaħ perijodu ta' evalwazzjoni li jsegwi l-mument tal-insolvenza.

12. L-Artikolu 162 tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 ma jipprevedix tnaqqis tad-drittijiet fir-rigward tal-impjegati li fil-mument tal-insolvenza tal-persuna li timpjega diġà kienu laħqu l-età normali tal-irtirar stabbilita fl-iskema tal-pensjoni tagħhom. Min-naħa l-oħra, l-impjegati li fil-mument tal-insolvenza jkunu għadhom ma laħqux l-età normali tal-irtirar għandhom biss dritt għal 90 % tal-valur tad-drittijiet miksuba tagħhom. Barra minn hekk, id-dritt tagħhom huwa suġġett għal-limitu massimu kontenzjuż hawnhekk kif speċifikat fil-punt 26 tal-Anness 7 tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004.

13. Il-PPF jistabbilixxi l-ammont tal-limitu massimu applikabbli f'kull sena għal impjegati ta' età partikolari. Huwa minnu li dan jiżdied kull sena b'mod korrispondenti għall-iżvilupp ġenerali tas-salarji. Madankollu, persuna li tircievi l-benefiċċji, u li għaliha japplika l-limitu massimu, tibqa' tircievi, għal hajjitha kollha, dak l-ammont li jkun ġie stabbilit fis-sena li fiha li tkun irċeviet għall-ewwel darba l-benefiċċji mill-PPF.

14. Barra minn hekk, il-punt 28 tal-Anness 7 tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 jiffissa aġġustament tal-inflazzjoni b'limitazzjoni ta' mhux iktar minn 2.5 % fis-sena għar-rati massimi li jkunu ġew stabbiliti; madankollu, aġġustament tar-rata massima bbażat fuq din id-dispożizzjoni ma huwiex previst għal kumpens irċevut abbażi ta' impjegat li kien sar qabel is-6 ta' April 1997.

15. Jekk wara l-konklużjoni tal-evalwazzjoni u wara li jkun sar il-kalkolu tal-obbligazzjonijiet protetti totali li għandhom jithallsu, il-PPF jasal għall-konklużjoni li fid-data rilevanti kien jeżisti biżżejjed attiv fl-iskema komplementari ta' previdenza professjonali sabiex għall-inqas jithallsu lill-impjegati l-benefiċċji li jammontaw għall-kumpens tal-PPF, skont l-Artikolu 154 tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 dan għandu jistabbilixxi li l-PPF ma għandux jerfa' r-responsabbiltà għall-iskema.

16. F'każ bħal dan, l-iskema komplementari ta' previdenza professjonali tiġi llikwidata barra mill-PPF. L-iskema komplementari ta' previdenza rispettiva mbaġħad għandha l-obbligu li thallas lill-impjegati l-kumpens tal-PPF mill-fondi li jkun għad fadal. Skont l-Artikolu 154(7) tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004, f'dan ir-rigward l-iskema komplementari ta' previdenza professjonali hija suġġetta għall-istruzzjonijiet tal-PPF.

17. Bla hsara għal kontestazzjoni, ladarba l-evalwazzjoni tal-PPF tkun saret, din issir vinkolanti skont l-Artikolu 145 tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004.

III. Il-fatti, il-kawża prinċipali u t-talba għal deċiżjoni preliminari

18. G. Hampshire, ir-rikorrent fil-kawża prinċipali, kien impjegat ma' Turner & Newall plc (iktar 'il quddiem “T&N”) bejn l-1971 u l-1998. Matul il-perijodu shiħ tal-impjegat tiegħu, dan kien imsieheb fl-iskema komplementari ta' previdenza professjonali ta' T&N. Fl-1998 dan hareġ bil-pensjoni fl-età ta' 51 sena, filwaqt li l-amministratur tal-iskema tal-pensjoni ta' T&N iffissa d-drittijiet tal-pensjoni tiegħu

għal 48 781.80 lira sterlina (GBP) gross fis-sena, apparti zieda annwali ta' mill-inqas 3 %. Wara l-akkwist tagħha mill-impriża Amerikana Federal Mogul, fl-2001 thabbret l-insolvenza ta' T&N, li kienet saret Federal Mogul, fl-Istati Uniti. Sussegwentement, fl-10 ta' Lulju 2006, il-PPF fir-Renju Unit beda jevalwa l-akkwist tal-iskema komplementari ta' previdenza professjonali.

19. Wara li kkonkluda l-evalwazzjoni, fid-19 ta' Settembru 2011 il-PPF wasal għall-konklużjoni li fl-10 ta' Lulju 2006 kien għad fadal biżżejjed fondi fl-iskema tal-pensjoni ta' T&N sabiex l-impjegati li fadal jithallsu mill-inqas il-kumpens tal-PPF għal hajjithom. B'riżultat ta' dan, l-ammont tal-kumpens rilevanti tal-PPF għal G. Hampshire gie ffixat għal GBP 19 819 gross fis-sena, peress li fl-2006 kien għadu ma lahaqx l-età normali tal-irtirar stabbilita fl-iskema tal-pensjoni ta' T&N u għalhekk kien sugġett għar-regola tal-limitu massimu.

20. Barra minn hekk, din is-somma ma kinitx sugġetta għal aġġustament tal-inflazzjoni peress li r-relazzjoni ta' xogħol ta' G. Hampshire fil-biċċa l-kbira kienet saret qabel is-6 ta' April 1997. Meta mqabbel mad-drittijiet li jammontaw għal GBP 60 240 fis-sena li G. Hampshire kien jirċievi fl-2006 mingħajr l-insolvenza tal-persuna li timpjega, dan ifisser tnaqqis ta' 67 % u b'tendenza li jizdied.

21. Minhabba din ir-raġuni, G. Hampshire u 15-il persuna oħra li kienu jaħdmu ma' T&N, u li kienu milqutin minn tnaqqis simili, l-ewwel fittxew li jsir proċess ta' verifika tal-evalwazzjoni tal-PPF skont l-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 u mbagħad ipprezentaw appelli kontra d-deċiżjoni li kkonfermat din l-evalwazzjoni, filwaqt li invokaw l-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94.

22. Izda l-Bord jemmen li mill-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja dwar l-Artikolu 8 tad-Direttiva jirriżulta biss li l-Istati Membri għandhom jistabbilixxu sistemi ta' protezzjoni li bhala medja jipprovdu garanzija, lill-impjegati kollha msieħba fi skema komplementari ta' previdenza professjonali, ta' kumpens li jammonta għal mill-inqas 50 % tal-valur tad-drittijiet miksuba tagħhom, izda mhux lil kull impjegat individwali.

23. Il-kawża issa hija pendenti quddiem il-Court of Appeal (il-Qorti tal-Appell, ir-Renju Unit). B'deċiżjoni tas-26 ta' Lulju 2016, li waslet għand il-Qorti tal-Ġustizzja fis-16 ta' Jannar 2017, din issospendiet il-proċeduri quddiemha u rrinvijat lill-Qorti tal-Ġustizzja, skont l-Artikolu 267 TFUE, id-domandi għal deċiżjoni preliminari segwenti:

- “1) L-Artikolu 8 tad-Direttiva 80/987/KEE (issa ssostitwit bl-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94/KE) jirrikjedi li l-Istati Membri jizguraw li kull haddiem impjegat individwali jirċievi mill-inqas 50 % tal-valur tad-drittijiet miksuba tiegħu għall-benefiċċji tax-xjuħija fil-każ li l-persuna li timpjegah issir insolventi (bl-unika eċċezzjoni tal-każijiet ta' abbuż, li għalihom japplika l-Artikolu 10(a) ta' din id-direttiva)?
- 2) Sussidjarjament, bla ħsara għall-evalwazzjoni tal-fatti magħmula mill-qrati nazzjonali, huwa suffiċjenti, skont l-Artikolu 8 tad-Direttiva 80/987/KEE għal Stat Membru li jkollu sistema ta' protezzjoni li fiha l-haddiema impjegati ġeneralment jirċievu iktar minn 50 % tal-valur tad-drittijiet miksuba tagħhom għall-benefiċċji tax-xjuħija izda xi haddiema impjegati individwali jirċievu inqas minn 50 % [minnha] skont:
  - (a) limitu finanzjarju massimu fuq l-ammont ta' kumpens imħallas lill-haddiema impjegati (b'mod partikolari haddiema impjegati li ma jkunux laħqu l-età normali ta' irtirar tal-iskema tagħhom ta' previdenza fil-mument tal-insolvenza tal-persuna li timpjegahom); u/jew
  - (b) regoli li jillimitaw iż-zidiet annwali fil-kumpens imħallas lill-impjegati jew l-evalwazzjoni mill-ġdid ta' kull sena tad-drittijiet tagħhom qabel l-età ta' irtirar?
- 3) L-Artikolu 8 tad-Direttiva 80/987/KEE għandu effett dirett fiċ-ċirkustanzi ta' dan il-każ?”

24. Fil-kawża quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja, G. Hampshire, il-PPF, ir-Renju Unit tal-Gran Brittanja u l-Irlanda ta' Fuq, l-Irlanda kif ukoll il-Kummissjoni Ewropea pprezentaw osservazzjonijiet bil-miktub. Fis-seduta tat-8 ta' Marzu 2018 kienu rrapprezentati l-istess partijiet.

IV. L-analizi ġuridika

25. Il-qorti tar-rinviju tistaqsi lill-Qorti tal-Ġustizzja dwar l-interpretazzjoni tal-“Artikolu 8 tad-Direttiva 80/987/KEE (issa ssostitwit bl-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94/KE)”. Meta d-direttiva giet irriformulata, il-kliem tad-dispożizzjoni ma nbidilx. Peress li fil-kawża prinċipali d-deċiżjoni tal-PPF tad-19 ta' Settembru 2011 hija s-sugġett tat-tilwima, fis-segwenti ser nibbaża biss fuq id-dispożizzjonijiet tad-Direttiva 2008/94.

A. Fuq l-ammissibbiltà tat-talba għal deċiżjoni preliminari

26. L-ewwel nett għandha tiġi indirizzata l-oġġezzjoni pprezentata mir-Renju Unit li t-talba għal deċiżjoni preliminari hija inammissibbli għaliex id-domandi magħmula huma ta' natura purament ipotetika.

27. Ir-Renju Unit jallega li dan jirriżulta miċ-ċirkustanza li, fi kwalunkwe każ, il-PPF ma għandux jerfa' r-responsabbiltà peress li, anki f'każ ta' evalwazzjoni tal-obbligazzjonijiet protetti li taqbeż il-limitu massimu, xorta kien hemm biżżejjed attiv fl-iskema tal-pensjoni ta' T&N sabiex jiġu koperti dawn l-obbligazzjonijiet protetti.

28. Barra minn hekk, huwa jallega li minhabba n-nuqqas ta' applikabbiltà diretta tal-Artikolu 8 tad-Direttiva, G. Hampshire jista' jinvoka d-dritt tiegħu biss permezz ta' talba li trid tistabbilixxi r-responsabbiltà tal-Istat. Madankollu, tali approċċ mill-bidu nett ma jkollux perspettiva ta' eżitu pożittiv, peress li fis-sentenza Hogan il-Qorti tal-Ġustizzja kienet iddeċidiet li ksur serju tal-Artikolu 8 tad-Direttiva jista' jiġi kkonstatat biss wara l-25 ta' Jannar 2007⁴, meta l-insolvenza tal-persuna li timpjega f'dan il-każ kienet diġà saret fl-2006.

29. Fl-ewwel lok, nibda billi ninnota li skont ġurisprudenza stabbilita tal-Qorti tal-Ġustizzja hija biss il-qorti nazzjonali li għandha tevalwa l-htieġa ta' deċiżjoni preliminari għall-adozzjoni tas-sentenza tagħha kif ukoll ir-rilevanza tad-domandi magħmula lill-Qorti tal-Ġustizzja, fid-dawl tal-partikolaritajiet tal-kawża; madankollu, teżisti eċċezzjoni f'dawk il-każijiet li fihom jidher b'mod manifest li l-interpretazzjoni tad-dritt tal-Unjoni mitluba ma għandha l-ebda konnessjoni mar-realtà jew mas-sugġett tal-kawża prinċipali⁵.

30. Madankollu, fil-kawża prinċipali fi kwalunkwe każ ser ikollha tiġi ċċarata l-kwistjoni dwar jekk il-kalkolu tal-obbligazzjonijiet protetti abbażi tad-dispożizzjonijiet tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 huwiex konformi mar-rekwiżiti tal-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94. Jekk dan ma jkunx il-każ, il-PPF ser ikollu jwettaq evalwazzjoni mill-ġdid tal-obbligazzjonijiet protetti. Għaldaqstant ma jistax jiġi miċhud li d-domandi preliminari jirreferu għat-tilwima konkreta fil-kawża prinċipali u li huma sinjifikattivi għat-teħid ta' deċiżjoni fir-rigward tagħha.

⁴ Sentenza tal-25 ta' April 2013, Hogan *et* (C-398/11, EU:C:2013:272, punt 51).

⁵ Sentenzi tas-16 ta' Lulju 1992, Meilicke (C-83/91, EU:C:1992:332, punt 23), tat-22 ta' Novembru 2005, Mangold (C-144/04, EU:C:2005:709, punti 34 u 37) u tal-21 ta' Diċembru 2016, Tele2 Sverige u Watson *et* (C-203/15 u C-698/15, EU:C:2016:970, punt 130).

31. Mill-bqija, il-kwistjoni dwar jekk l-Artikolu 8 tad-Direttiva jipproduċix effett dirett fiċ-ċirkustanzi tal-kawża prinċipali jew jekk għandhiex tittiehed inkunsiderazzjoni biss talba li trid tistabbilixxi r-responsabbiltà tal-Istat hija proprju s-sugġett tat-talba għal deċiżjoni preliminari⁶. Bl-ebda mod ma huwa manifest li l-Artikolu 8 tad-Direttiva huwa nieqes mill-effett dirett.

32. Minn dan isegwi li t-talba għal deċiżjoni preliminari hija ammissibbli.

B. Fuq l-ewwel żewġ domandi preliminari

33. Bl-ewwel domanda preliminari tagħha, il-qorti tar-rinviju essenzjalment qiegħda tistaqsi jekk fid-dawl tas-sentenzi tal-Qorti tal-Ġustizzja fil-kawzi *Robins*⁷ u *Hogan*⁸ l-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 għandux jinftiehem b'tali mod li jfisser li l-Istati Membri għandhom jipprevedu sistemi ta' protezzjoni li fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega jggarantixxu lil kull impjegat individwali mill-inqas ir-riċeviment ta' 50 % tal-valur tad-drittijiet miksuba għall-benefiċċji tax-xjuħija.

34. Bit-tieni domanda preliminari tagħha l-qorti tar-rinviju b'mod alternattiv tixtieq tkun taf jekk sistema nazzjonali li, f'każijiet individwali, twassal sabiex impjegat jirċievi inqas minn 50 % tal-valur tad-drittijiet miksuba tiegħu (a) minhabba ammonti sugġetti għal limitu massimu jew (b) minhabba n-nuqqas ta' żieda annwali tal-ammonti, tistax ukoll tkun konformi mar-rekwiżiti tad-Direttiva. Konsegwentement, fil-każ imsemmi f'(b) il-livell ta' kumpens jaqa' taħt 50 % tal-livell tad-drittijiet miksuba malli jgħaddi ż-żmien biss, minhabba n-nuqqas ta' aġġustament.

35. Għaldaqstant, ir-risposta għall-punt (b) tat-tieni domanda tiddependi mill-valur protett bl-Artikolu 8 tad-Direttiva: l-ammont li impjegat kellu dritt għalih fil-mument tal-insolvenza tal-persuna li timpjega jew il-portata sħiħa tad-drittijiet miksuba għall-benefiċċji tax-xjuħija.

36. Peress li kemm l-ewwel kif ukoll it-tieni domanda jirrigwardaw l-interpretazzjoni tal-Artikolu 8 tad-Direttiva fir-rigward tal-livell ta' protezzjoni u l-interpretazzjoni tal-ġurisprudenza eżistenti dwar din id-dispożizzjoni, l-ewwel żewġ domandi preliminari għandhom jiġu ttrattati flimkien.

37. Fl-ewwel stadju għandu jiġi eżaminat jekk l-Artikolu 8 tad-Direttiva jistabbilixxix garanzija individwali għal kull impjegat individwali, kuntrarjament għal livell ta' protezzjoni sempliċiment medju li jkopri t-totalità tal-impjegati (ara l-punt 1) u fit-tieni stadju għandha tiġi indirizzata l-kwistjoni dwar il-valur li għalih tirreferi tali garanzija minima jekk ikun il-każ (ara l-punt 2). Fl-aħħar nett ser nittratta l-argumenti tar-Renju Unit favur restrizzjoni tal-livell ta' protezzjoni f'dan il-każ (ara l-punt 3).

1. L-Artikolu 8 tad-direttiva jinkludi garanzija minima individwali għal kull impjegat (l-ewwel domanda u l-punt (a) tat-tieni domanda)?

38. Skont l-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94, l-Istati Membri għandhom jiżguraw "li jittieħdu l-miżuri meħtieġa għall-protezzjoni ta' l-interessi ta' l-impjegati [...] fir-rigward tad-drittijiet li jintitolawhom immedjatament jew prospettivament għal benefiċċji tax-xjuħija [...]".

⁶ Xorta wahda ma huwiex issostanzjat għalfejn rinviu għal deċiżjoni preliminari li għandu l-għan ta' applikazzjoni diretta ta' dispożizzjoni tad-dritt tal-Unjoni għandu jiġi eskluż jekk ir-rekwiżiti għat-tressiq ta' talba li trid tistabbilixxi r-responsabbiltà tal-Istat ma jkunux issodisfatti. Barra minn hekk, huwa stabbilit li l-aġir rilevanti tal-Istat li seta' kiser l-Artikolu 8 tad-Direttiva ma huwiex il-fatt li sehhet l-insolvenza fl-2006 iżda huwa d-deċiżjoni tal-PPF fl-2011.

⁷ Sentenza tal-25 ta' Jannar 2007, *Robins et* (C-278/05, EU:C:2007:56).

⁸ Sentenza tal-25 ta' April 2013, *Hogan et* (C-398/11, EU:C:2013:272).

39. Il-kwistjoni dwar il-livell ta' protezzjoni li l-Istati Membri għandhom jiggarrantixxu b'mod konkret abbażi ta' din id-dispożizzjoni diġà giet deċiża mill-Qorti tal-Ġustizzja fis-sentenzi tagħha fil-kawżi Robins u Hogan⁹. Fil-kawża Robins, hija ddeċidiet li meta l-livell tal-benefiċċji "f'ċerti sitwazzjonijiet [jinzel] għal 20 jew 49 % tad-drittijiet li seta' jistenna impjegat, jiġifieri għal inqas min-nofs ta' dawn id-drittijiet", dawn il-benefiċċji ma jkunux jistgħu jibqgħu jitqiesu li jissodisfaw il-protezzjoni tal-interessi tal-impjegati fis-sens tad-dispożizzjoni ċċitata iktar 'il fuq¹⁰. Il-Qorti tal-Ġustizzja mbagħad ikkonfermat din l-interpretazzjoni fil-kawżi Hogan u Webb-Sämann¹¹.

40. L-istqarrija ċċitata tal-Qorti tal-Ġustizzja dwar il-livell ta' protezzjoni tal-Artikolu 8 tad-Direttiva għandha tintfiehemi bħala garanzija minima individwali għal kull impjegat.

41. Minn naħa, dan diġà jirriżulta mill-formulazzjoni tal-Qorti tal-Ġustizzja: din ikkonstatat li l-protezzjoni tal-interessi tal-impjegati fis-sens tal-Artikolu 8 tad-Direttiva diġà ma tkunx issalvagwardjata jekk *f'ċerti każijiet*¹² jithallas inqas minn nofs il-valur tad-drittijiet miksuba. Dan juri li livell iktar baxx mil-livell ta' protezzjoni mitlub f'każ individwali diġà huwa biżżejjed sabiex ikun hemm ksur tad-Direttiva.

42. Għaldaqstant, fil-kawża Hogan kien biżżejjed, għall-konstatazzjoni ta' ksur serju tal-Artikolu 8 tad-Direttiva, li wara l-insolvenza tal-persuna li kienet timpjegahom għaxar impjegati msemmija b'isimhom irċewew inqas minn 50 % tal-valur tad-drittijiet tal-pensjoni individwali tagħhom abbażi tas-sistema applikabbli fl-Irlanda¹³. Minn dan jirriżulta li huwa biżżejjed li jkun hemm biss ammont żgħir ta' benefiċjarji li jkunu milqutin minn tnaqqis ta' iktar minn 50 % – fil-kawża prinċipali madwar 0.1 % sa 0.2 % tal-impjegati ta' T&N.

43. Barra minn hekk, f'guriprudenza stabbilita l-Qorti tal-Ġustizzja tenfasizza l-għan tad-Direttiva, jiġifieri li *l-impjegati kollha* jiġu ggarantiti livell minimu ta' protezzjoni¹⁴. Madankollu, dan l-għan jintlaħaq b'mod effettiv biss jekk dan il-livell minimu jkun japplika għal kull impjegat individwali u jekk kull impjegat ikun jista' jinvokah. Min-naħa l-oħra, skont l-ipoteżi ppreferuta mir-Renju Unit ta' sempliċi garanzija tar-riċeviment ta' 50 % tad-drittijiet tal-pensjoni "b'mod ġenerali", anki l-eliminazzjoni sħiħa ta' kull tip ta' protezzjoni f'każ individwali tispicċa tkun kompatibbli. Izda l-kunċett tal-armonizzazzjoni minima li fuqu hija bbażata d-Direttiva jipprojbixxi proprju livell li jkun inqas mil-livell ta' protezzjoni ddikjarat vinkolanti mid-Direttiva¹⁵. Għaldaqstant huwa inammissibbli li impjegati individwali jiġu esklużi minn dan il-livell minimu ta' protezzjoni.

44. Barra minn hekk, mix-xogħol preparatorju relatat mal-Artikolu 8 tad-Direttiva tal-lum jirriżulta li l-intenzjoni tal-legiżlatur tal-Unjoni kienet li permezz tad-dispożizzjoni jiġu evitati tbatijiet speċjali¹⁶. Huwa fin-natura ta' skema għal sitwazzjonijiet ta' tbatija li din partikolarment għandha tiegħu kont taċ-ċirkustanzi tal-każ individwali.

9 Sentenzi tal-25 ta' Jannar 2007, Robins *et* (C-278/05, EU:C:2007:56), u tal-25 ta' April 2013, Hogan *et* (C-398/11, EU:C:2013:272).

10 Sentenza tal-25 ta' Jannar 2007, Robins *et* (C-278/05, EU:C:2007:56, punt 57).

11 Sentenzi tal-25 ta' April 2013, Hogan *et* (C-398/11, EU:C:2013:272, punt 51), u tal-24 ta' Novembru 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, punt 35).

12 Sentenza tal-25 ta' Jannar 2007, Robins *et* (C-278/05, EU:C:2007:56, punt 57).

13 Għaldaqstant anki d-dispożittiv tas-sentenza tal-25 ta' April 2013, Hogan *et* (C-398/11, EU:C:2013:272) huwa bbażat fuq il-fatt li *r-rikorrenti* ma kienx għad fadlilhom mill-inqas 50 % tal-valur tad-drittijiet tagħhom.

14 Sentenzi tad-19 ta' Novembru 1991, Francovich *et* (C-6/90 u C-9/90, EU:C:1991:428, punt 3), tat-18 ta' Ottubru 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, punt 26), u tal-24 ta' Novembru 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, punt 31); ara wkoll il-premessa 3 tad-Direttiva 2008/94.

15 Ara wkoll l-Artikolu 11(1) tad-Direttiva 2008/94.

16 COM(78) 141 finali, p. 7 dwar l-Artikolu 7 tal-abbozz ta' direttiva, li essenzjalment jikkorrispondi mal-Artikolu 8 tad-direttiva finali.

45. Barra minn hekk, l-istess diġà jirrizulta mis-sitwazzjonijiet sottostanti għas-sentenzi Robins u Hogan: fiż-żewġ proċeduri kienet ikkonċernata, rispettivament, il-kwistjoni dwar ir-responsabbiltà tar-Renju Unit u tal-Irlanda għal kumpens minhabba n-nuqqas ta' traspożizzjoni korretta tad-Direttiva. Iċ-ċirkustanza li dispożizzjoni tistabbilixxi drittijiet għall-individwu tikkostitwixxi prerekwizit imperattiv għal tali responsabbiltà¹⁷. Il-Qorti tal-Ġustizzja essenzjalment iddeċidiet li r-responsabbiltà tal-Istat Membru kienet tiddependi biss mill-konstatazzjoni ta' ksur serju tal-obbligu ta' traspożizzjoni¹⁸ u li għalhekk kienu ssodisfatti l-prerekwiziti l-oħra kollha, jiġifieri partikolarment l-għoti ta' drittijiet suġġettivi bl-Artikolu 8 tad-Direttiva.

46. Għalhekk, f'dan il-kuntest għandu jitqies ukoll li l-Artikolu 8 tad-Direttiva jagħti d-dritt individwali lill-impjegati inkwistjoni sabiex jassiguraw mill-inqas 50 % tad-drittijiet miksuba tagħhom għall-pensjoni tal-irtirar. Għalhekk, peress li r-risposta għall-ewwel domanda għandha tkun waħda affermattiva, dik għall-punt (a) tat-tieni waħda għandha tkun negattiva.

47. Finalment ninnota wkoll li l-garanzija minima tal-Artikolu 8 tad-Direttiva ovvjament trid tapplika f'kull stadju tal-proċedura, partikolarment anki waqt il-perijodu ta' evalwazzjoni previst mill-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004¹⁹.

2. L-Artikolu 8 tad-Direttiva jipproteġi wkoll l-iżvilupp previst tad-drittijiet tal-pensjoni (il-punt (b) tat-tieni domanda)?

48. Tqum ukoll il-kwistjoni dwar jekk il-garanzija minima prevista fl-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 tirreferix biss għall-valur tas-somma tad-drittijiet fil-mument tal-insolvenza tal-persuna li timpjega jew jekk din tinkludix ukoll l-iżvilupp previst tal-livell tal-benefiċċji fil-perijodu sħiħ tal-pensjoni.

49. Permezz tal-ġurisprudenza diġà gie ċċarat f'dan ir-rigward li l-għan tal-Artikolu 8 tad-Direttiva huwa intiż li jipproteġi d-drittijiet sħaħ tal-pensjoni miksuba bil-hlas ta' kontribuzzjonijiet. Fil-kawża Webb-Sämann il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li, b'differenza għal pereżempju l-Artikolu 3 tad-Direttiva, l-Artikolu 8 "huwa intiż li jiżgura l-protezzjoni fit-tul tal-interessi tal-impjegati, [li] fir-rigward tad-drittijiet kweżiti jew fil-proċess li jinkisbu jestendu, bhala prinċipju, fuq il-perijodu tal-irtirar kollu"²⁰.

50. Dan jirrizulta wkoll mix-xogħol preparatorju tal-abbozz tad-direttiva, fejn huwa stabbilit li l-Artikolu 8 tad-Direttiva għandu jiżgura li jkun jistgħu jinżammu dawk l-ammonti tal-pensjoni li l-impjegat "ikun intitolat għalihom wara hidma ta' diversi snin fin-negozju"²¹ [traduzzjoni mhux ufficjali]. Konsegwentement, f'ġurisprudenza stabbilita l-Qorti tal-Ġustizzja tqis li d-drittijiet tal-pensjoni ta' impjegati minn skema komplementari ta' previdenza professjonali huma forma ta' "paga differita"²².

51. Madankollu, jekk l-iżvilupp previst tad-drittijiet tal-pensjoni ma jiġix inkorporat fil-kalkolu tal-protezzjoni minima, il-hlasijiet ta' kontribuzzjoni mwettqa qabel ma jkunux qegħdin jittiehdu inkunsiderazzjoni suffiċjentement. Dan għaliex iż-żieda annwali prevista hija inkluzi fil-hlasijiet ta' kontribuzzjoni.

17 Sentenzi tad-19 ta' Novembru 1991, Francovich *et* (C-6/90 u C-9/90, EU:C:1991:428, punti 38 *et seq.*), tal-5 ta' Marzu 1996, Brasserie du Pêcheur u Factortame (C-46/93 u C-48/93, EU:C:1996:79, punt 51), tal-25 ta' Jannar 2007, Robins *et* (C-278/05, EU:C:2007:56, punt 69).

18 Sentenza tal-25 ta' Jannar 2007, Robins *et* (C-278/05, EU:C:2007:56, punt 82).

19 Ara, f'dan ir-rigward, il-punti 11 u 15 ta' dawn il-konklużjonijiet.

20 Sentenza tal-24 ta' Novembru 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, punt 27).

21 COM(78) 141 finali, p. 7.

22 Sentenzi tas-17 ta' Mejju 1990, Barber (C-262/88, EU:C:1990:209, punt 25), tal-1 ta' April 2008, Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179, punt 45) kif ukoll il-konklużjonijiet tiegħi fil-kawża Parris (C-443/15, EU:C:2016:493, punt 33).

52. Konsegwentement, is-sistemi ta' protezzjoni tal-Istati Membri jridu jiggarrantixxu l-iżvilupp tad-drittijiet, fi hdan it-tifsira tal-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94, b'tali mod li l-ammont iggarantit ma jistax jaqa' taht il-50 % tal-valur inizjalment miksub għal sena tal-pensjoni, anki jekk jgħaddu bosta snin.

53. Għalhekk ir-risposta għat-tieni domanda preliminari għandha tkun fin-negattiv fl-intier tagħha.

3. Possibbiltà ta' limitazzjoni fiċ-ċirkustanzi tal-kawża prinċipali?

54. B'hekk jonqos li jiġi investigat jekk f'dan il-każ jistax ikun iġġustifikat livell ta' protezzjoni individwali iktar baxx minhabba raġunijiet oħra.

55. L-ewwel raġuni li jsemmi r-Renju Unit hija li G. Hampshire xorta waħda diġà għandu livell ta' pensjoni partikolarment għoli meta mqabbel ma' impjegati oħra u li kumpens sħiħ ta' dawn id-drittijiet ma jkunx soċjalment ekwu.

56. Kif il-Qorti tal-Ġustizzja ċċarat diġà, fil-kuntest tal-Artikolu 8 tad-Direttiva ma jeżisti l-ebda obbligu għall-protezzjoni sħiħa kontra t-telf ta' drittijiet²³. Għalhekk ma huwiex eskluż limitu massimu tad-drittijiet. Għall-kuntrarju, meta jimplimentaw id-Direttiva l-Istati Membri jistgħu u għandhom jieħdu inkunsiderazzjoni r-rekwiziti ta' hteġa ta' żvilupp ekonomiku u soċjali bbilanċjat²⁴.

57. Għaldaqstant huwa possibbli, kif previst ukoll fuq din il-bażi mid-dispożizzjoni nazzjonali kontenzjuża, li l-livell ta' kumpens jiġi stabbilit b'mod differenti skont il-portata sħiħa tad-drittijiet, bil-konsegwenza li benefiċjarji li qabel kellhom dħul ikbar u li issa għandhom drittijiet oġġla jkun sugġetti għal piż ikbar. Jista' jinholoq kumpens soċjali billi dawn il-benefiċjarji jingħataw biss 50 % tal-valur tad-drittijiet tagħhom²⁵. Madankollu, ma jistax jikkostitwixxi kumpens xieraq il-fatt li ċerti individwi jiġu fil-biċċa l-kbira mcaħhda mill-protezzjoni tad-Direttiva.

58. Minn naħa, dan jirriżulta mill-għan tad-Direttiva li jiġu onorati l-kontribuzzjonijiet li jkun thallsu matul il-hajja professjonali, filwaqt li tittiehed inkunsiderazzjoni ċ-ċirkustanza li d-drittijiet idderivati mill-iskema tal-irtirar professjonali jikkostitwixxu "paga differita"²⁶. Min-naħa l-oħra, il-PPF ma huwiex iffinanzjat bi flus tat-taxxa, iżda permezz ta' kontribuzzjonijiet tal-iskemi komplementari ta' previdenza professjonali u bl-akkwist tal-attiv tagħhom. Fis-seduta ġie spjegat ukoll li dawn il-kontribuzzjonijiet jiġu kkalkolati fuq bażi ta' riskju, b'tali mod li skemi tal-pensjoni li għandhom obbligazzjonijiet għoljin iridu wkoll iħallsu kontribuzzjonijiet korrispondentement għoljin lill-PPF.

59. F'dan il-kuntest jidher li huwa kumpens soċjalment xieraq li d-dritt tal-Unjoni jipprevedi garanzija minima ta' 50 % għall-impjegati kollha. Barra minn hekk, fil-kawża prinċipali huma biss ftit l-impjegati li huma milqutin minn limitu massimu tad-drittijiet tagħhom. Għaldaqstant lanqas l-effetti finanzjarji possibbli meta mqabbla mal-ispejjeż totali tas-sistema ma huma rilevanti b'mod sinjifikattiv.

60. It-tieni raġuni li jsemmi l-Gvern tar-Renju Unit hija li jiġi miġġieled l-hekk imsejjaħ *moral hazard*, jiġifieri l-perikolu ta' aġir tal-impjegati fil-livell maniġerjali li xjentement huwa dannuż għan-negożju. L-impjegati mlaħħqa ma għandhomx jaqgħu għat-tentazzjoni li jieħdu deċiżjonijiet riskjużi li taht ċerti ċirkustanzi jistgħu jwasslu għall-insolvenza tal-impriża għax ikollhom moħħhom mistrieħ li d-drittijiet tal-pensjoni tagħhom huma ggarantiti mill-Istat anki fil-każ ta' insolvenza tal-impriża.

23 Sentenzi tal-25 ta' Jannar 2007, *Robins et* (C-278/05, EU:C:2007:56, punti 42 *et seq.*) u tal-25 ta' April 2013, *Hogan et* (C-398/11, EU:C:2013:272, punt 42).

24 Ara, f'dan ir-rigward, il-konkluzjonijiet tiegħi fil-kawża *Robins et* (C-278/05, EU:C:2006:476, punt 71).

25 Mill-perspettiva tad-dritt tal-Unjoni dan il-limitu jikkostitwixxi kumpens ġust; ara s-sentenza tal-25 ta' April 2013, *Hogan et* (C-398/11, EU:C:2013:272, punti 43 *et seq.*).

26 Ara, f'dan ir-rigward, il-punt 50 iktar 'il fuq ta' dawn il-konkluzjonijiet u n-noti ta' qiegh il-paġna 21 u 22.

61. Huwa minnu li skont ġurisprudenza stabbilita tal-Qorti tal-Ġustizzja hadd ma għandu dritt li jinvoka b'mod frawdolenti jew abbużiv id-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni²⁷. Filwaqt li jispeċifika dan il-prinċipju ġenerali tad-dritt²⁸, l-Artikolu 10 tad-Direttiva 80/987, issa ssostitwit bl-Artikolu 12(a) tad-Direttiva 2008/94, jirrikonoxxi esplicitament id-dritt tal-Istati Membri li jieħdu l-miżuri neċessarji sabiex jiġi evitat l-abbuż.

62. Madankollu, ir-Renju Unit bl-ebda mod ma ssostanzja li permezz tad-dispożizzjoni li tipprevedi limitu massimu fuq id-drittijiet dan kien qiegħed jinvoka s-setgħa prevista fl-Artikolu 10 tad-Direttiva 80/987, issa ssostitwit bl-Artikolu 12 tad-Direttiva 2008/94. Konsegwentement, l-applikabbiltà tad-dispożizzjoni nazzjonali ma teħtieġx il-konstatazzjoni ta' aġir abbużiv tal-benefiċjarju mill-qrati tal-Istat Membru²⁹. Madankollu, apparti s-setgħa espressa fid-Direttiva sabiex jiġu miġġielda każijiet ta' abbuż konkreti, ma hemmx lok għal miżuri oħra tal-Istati Membri li għandhom biss għan simili.

63. Fi kwalunkwe każ, id-dispożizzjoni fl-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 tmur lil hinn minn dak li huwa meħtieġ sabiex jiġi miġġieled il-*moral hazard*³⁰.

64. Minn naħa, il-preżunzjoni bażika li impjegat imlaħħaq li hareġ bil-pensjoni b'mod premeditat, u li għandu drittijiet tal-pensjoni korrispondentement għoljin, probabbilment iġorr parti mit-tort għall-insolvenza tal-impriza, hija awdaċi. Min-naħa l-oħra, impjegati mlaħħqa li diġà jkunu laħqu l-età normali tal-irtirar lanqas biss ma huma affettwati minn dan il-limitu massimu, anki jekk possibbilment kienu involuti f'deċiżjonijiet intraprenditorjali riskjużi u li setgħu parzjalment ikkawżaw l-insolvenza tal-persuna li timpjega. Għaldaqstant, id-dispożizzjoni nazzjonali fi kwalunkwe każ ma ssegwix l-għan invokat mill-Gvern tar-Renju Unit b'mod koerenti u sistematiku³¹. L-età manifestament ma hijex kriterju adattat li bih jista' jiġi ddeterminat il-perikolu ta' abbuż.

65. Għalhekk, b'mod konklużiv, id-dispożizzjoni nazzjonali tqajjem forma ta' suspett ġenerali fil-konfront ta' impjegati mlaħħqa li jkunu għadhom ma laħqux l-età tal-irtirar, u dan jikkontradixxi l-kunċett fundamentali tal-ġlieda kontra l-abbuż. Fil-fatt, skont il-ġurisprudenza hija inammissibbli l-preżunzjoni ġenerali ta' abbuż³².

27 Sentenzi tat-3 ta' Diċembru 1974, van Binsbergen (33/74, EU:C:1974:131, punt 13), tad-9 ta' Marzu 1999, Centros (C-212/97, EU:C:1999:126, punt 24), tat-28 ta' Lulju 2016, Kratzer (C-423/15, EU:C:2016:604, punt 37), u tat-22 ta' Novembru 2017, Cussens *et* (C-251/16, EU:C:2017:881, punt 27).

28 Sentenzi tat-22 ta' Mejju 2008, Amplisientifica u Amplifin (C-162/07, EU:C:2008:301, punti 27 *et seq.*), tal-5 ta' Lulju 2007, Kofoed (C-321/05, EU:C:2007:408, punt 38), u tat-22 ta' Novembru 2017, Cussens *et* (C-251/16, EU:C:2017:881, punt 27).

29 Madankollu, skont il-ġurisprudenza huma meħtieġa indizji speċifiċi li jirrigwardaw il-każ individwali inkwistjoni; ara, pereżempju, is-sentenza tat-18 ta' Diċembru 2014, McCarthy u McCarthy Rodriguez (C-202/13, EU:C:2014:2450, punt 53).

30 Skont il-formola tal-Qorti tal-Ġustizzja stabbilita fir-rigward tal-leġiżlazzjoni fiskali, irid ikun hemm dispożizzjonijiet korrispondenti li speċifikament għandhom l-għan li jindirizzaw is-sitwazzjonijiet abbużivi; ara s-sentenzi tat-12 ta' Settembru 2006, Cadbury Schweppes u Cadbury Schweppes Overseas (C-196/04, EU:C:2006:544, punt 55) u tat-13 ta' Marzu 2007, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation (C-524/04, EU:C:2007:161, punt 79).

31 Ara, dwar dan ir-rekwiżit, is-sentenzi tas-6 ta' Novembru 2003, Gambelli *et* (C-243/01, EU:C:2003:597, punt 67), tal-10 ta' Marzu 2009, Hartlauer (C-169/07, EU:C:2009:141, punt 55), u tas-6 ta' Marzu 2018, SEGRO u Horváth (C-52/16 u C-113/16, EU:C:2018:157, punt 78). Din il-ġurisprudenza relatata mal-libertajiet fundamentali trid tapplika wkoll għal-leġiżlazzjoni sekondarja (f'dan ir-rigward ara wkoll il-konklużjonijiet tiegħi fil-kawża Persidera, C-112/16, EU:C:2017:250, punt 66 bin-nota ta' qiegħ il-paġna 46, kif ukoll fil-kawża Il-Kummissjoni vs L-Awstrija, C-187/16, EU:C:2017:578, punt 71).

32 F'dan is-sens, is-sentenza tal-4 ta' Marzu 2004, Il-Kummissjoni vs Franza (C-334/02, EU:C:2004:129, punt 27), tat-28 ta' Ottubru 2010, Établissements Rimbaud (C-72/09, EU:C:2010:645, punt 34), u tal-25 ta' Ottubru 2017, Polbud – Wykonawstwo (C-106/16, EU:C:2017:804, punt 64).

4. Konkluzjoni intermedjarja

66. Konsegwentement, ir-risposta għall-ewwel żewġ domandi għandha tkun li l-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 għandu jiġi interpretat fis-sens li kull impjegat individwali, bla hsara għal kazijiet konkreti ta' abbuż fi hdan it-tifsira tal-Artikolu 12(a) ta' din id-direttiva, għandu d-dritt għal kumpens ta' mill-inqas 50 % tal-valur totali tad-drittijiet miksuba jew prospettivi tiegħu għall-benefiċċji tax-xjuħija fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega.

C. Fuq it-tielet domanda preliminari

67. It-tielet domanda preliminari tikkonċerna l-applikabbiltà diretta tal-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 fil-kawża prinċipali.

68. Skont ġurisprudenza stabbilita huma l-qrati nazzjonali li għandhom jiżguraw il-protezzjoni legali għall-partijiet f'kawża li tirriżulta mid-dispożizzjonijiet tad-dritt tal-Unjoni u li għandhom jiggerantixxu l-effett sħiħ tagħhom³³. Jekk direttiva tkun tinkludi tali dispożizzjonijiet, il-qrati nazzjonali, meta japplikaw id-dritt nazzjonali, huma meħtieġa wkoll jadattaw, sakemm ikun possibbli, l-interpretazzjoni tad-dritt nazzjonali għat-test u għall-għan tad-direttiva inkwistjoni sabiex jintlaħaq ir-riżultat stabbilit minnha u sabiex b'dan il-mod ikunu konformi mat-tielet paragrafu tal-Artikolu 288 TFUE³⁴.

69. Jekk fil-fehma tal-qorti nazzjonali ma tkunx possibbli interpretazzjoni konformi mad-direttiva, dispożizzjoni ta' direttiva tista' tiġi applikata wkoll b'mod dirett. F'każ ta' traspożizzjoni li ma tkunx saret fiż-żmien stipulat jew f'każ ta' traspożizzjoni insuffiċjenti, dan japplika għad-dispożizzjonijiet kollha ta' direttiva li mil-lat sostantiv jidhru li huma inkundizzjonati u suffiċjentement preċiżi (ara l-punt 1), sakemm dawn jiġu invokati fil-konfront tal-Istat (ara l-punt 2)³⁵.

1. In-natura inkundizzjonata u suffiċjentement preċiża tad-dispożizzjoni

70. Fil-kawża Francovich il-Qorti tal-Ġustizzja speċifikat taħt liema prerekwiziti dispożizzjoni għandha titqies bħala inkundizzjonata fir-rigward tal-kontenut u suffiċjentement preċiża. F'dan ir-rigward huma rilevanti tliet aspetti: fl-ewwel lok, il-benefiċjarju, fit-tieni lok, il-kontenut tad-dritt u, fit-tielet lok, id-destinatarju tiegħu, jiġifieri l-persuna tad-debitur tal-azzjoni jew l-obbligu inkwistjoni³⁶. B'differenza għall-kawża Francovich, it-tliet kriterji għal applikazzjoni diretta f'dan il-każ huma kollha ssodisfatti, filwaqt li d-destinatarju hawnhekk jirriżulta b'mod ċar mid-dispożizzjoni nazzjonali ta' traspożizzjoni³⁷.

– Il-benefiċjarji

33 Ara, fir-rigward tad-direttivi, is-sentenzi tad-9 ta' Marzu 2004, Pfeiffer *et* (C-397/01 sa C-403/01, EU:C:2004:584, punt 111), u tal-15 ta' April 2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, punt 42) kif ukoll, b'mod ġenerali, is-sentenzi tas-27 ta' Frar 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, punt 34), u tas-6 ta' Marzu 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, punt 34).

34 Sentenzi tat-13 ta' Novembru 1990, Marleasing (C-106/89, EU:C:1990:395, punt 8), tal-5 ta' Ottubru 2004, Pfeiffer *et* (C-397/01 sa C-403/01, EU:C:2004:584, punt 113), tal-15 ta' April 2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, punt 98), tal-15 ta' Jannar 2014, Association de médiation sociale (C-176/12, EU:C:2014:2, punt 38) u tad-19 ta' April 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, punti 29 u 31).

35 Sentenzi tad-19 ta' Jannar 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, punti 17 sa 25), tad-9 ta' Marzu 2004, Pfeiffer *et* (C-397/01 sa C-403/01, EU:C:2004:584, punt 103), tal-24 ta' Jannar 2012, Dominguez (C-282/10, EU:C:2012:33, punt 33) u tal-15 ta' Frar 2017, British Film Institute (C-592/15, EU:C:2017:117, punt 13).

36 Sentenza tad-19 ta' Novembru 1991, Francovich *et* (C-6/90 u C-9/90, EU:C:1991:428, punt 12).

37 Ara, f'dan ir-rigward, il-punti 78 *et seq.* ta' dawn il-konkluzjonijiet, kif ukoll is-sentenza tat-18 ta' Ottubru 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, punti 39 sa 44).

71. Mill-formulazzjoni tal-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 jirriżulta b'mod ċar li għandhom jiġu protetti dawk l-impjegati li huma milqutin minn insolvenza tal-persuna li timpjega. Il-Qorti tal-Ġustizzja diġà ddeċidiet li d-Direttiva tiddekrivi ċ-ċirku ta' persuni li għandu jgawdi mill-garanziji tal-istess direttiva b'mod preċiż u inkundizzjonat biżżejjed għal applikazzjoni diretta tad-dispożizzjoni, kif ġie stabbilit fil-ġurisprudenza³⁸.

– *Il-kontenut tad-dritt*

72. Huwa minnu li f'każ ta' kunsiderazzjoni sempliċi tal-formulazzjoni tal-Artikolu 8 tad-direttiva huwa inqas ċar il-kontenut konkret tad-dritt li għandu jiġi kkonferit lill-impjegati³⁹.

73. Madankollu, fil-kawża Francovich il-Qorti tal-Ġustizzja diġà ċċarat li s-sempliċi possibbiltà ta' għażla bejn diversi mezzi ma teskludix li d-dispożizzjonijiet inkwistjoni tad-direttiva jkunu jistgħu jiġu applikati b'mod dirett⁴⁰. Pjuttost huwa biżżejjed li tista' tiġi ddeterminata garanzija minima abbażi tad-dispożizzjoni rispettiva⁴¹. F'dan is-sens, fil-kawża Webb-Sämann il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li, anki jekk għandhom setgħa diskrezzjonali wiesgħa fl-implimentazzjoni tal-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94, l-Istati Membri xorta waħda huma obbligati li jiggarantixxu lill-impjegati l-protezzjoni minima mitluba f'din id-dispożizzjoni⁴².

74. Bla ebda dubju, il-kontenut preċiż tal-imsemmija garanzija minima jirriżulta mill-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja dwar din id-dispożizzjoni⁴³. F'dan ir-rigward, il-ġurisprudenza tiċċara u tippreċiża t-tifsira u l-portata ta' din ir-regola, hekk kif għandha jew kellha tintfieh u tiġi applikata mid-data tad-dhul fis-sehħ tagħha⁴⁴.

75. Il-htieġa ta' definizzjoni sostantiva u inkundizzjonalità ta' dispożizzjoni li għandha tiġi applikata b'mod dirett għandha l-iskop li tiggarrantixxi dritt ġestibbli fil-prattika. F'dan is-sens il-Qorti tal-Ġustizzja tenfasizza, f'ġurisprudenza stabbilita, li dispożizzjoni trid tkun suffiċjentement preċiża sabiex tkun tista' tiġi invokata minn individwu u applikata minn qorti⁴⁵. B'hekk, għall-evalwazzjoni huwa determinanti jekk il-kontenut preċiż jistax jiġi dedott minghajr dubju għall-applikant tal-leġislazzjoni, u dan proprju mid-dispożizzjoni nnifisha, mill-kuntest tagħha u mill-orijini tagħha⁴⁶ kif ukoll bl-assistenza tal-ġurisprudenza⁴⁷.

38 Sentenzi tad-19 ta' Novembru 1991, Francovich *et* (C-6/90 u C-9/90, EU:C:1991:428, punt 22), u tat-18 ta' Ottubru 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, punt 33) dwar id-Direttiva 80/987 bhala l-verzjoni preċedenti tad-Direttiva 2008/94.

39 Jew, kif iddeskrivih l-Avukat Ġenerali Bobek fil-kawża Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:653, punt 58), "redatt f'termini partikolarment vagi".

40 Sentenza tad-19 ta' Novembru 1991, Francovich *et* (C-6/90 u C-9/90, EU:C:1991:428, punt 17).

41 F'dan is-sens, is-sentenzi tad-19 ta' Novembru 1991, Francovich *et* (C-6/90 u C-9/90, EU:C:1991:428, punti 19 *et seq.*), tad-9 ta' Marzu 2004, Pfeiffer *et* (C-397/01 sa C-403/01, EU:C:2004:584, punt 105), u tal-15 ta' April 2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, punt 74).

42 Sentenza tal-24 ta' Novembru 2016, Webb-Sämann (C-454/15, EU:C:2016:891, punt 35).

43 Ara f'dan ir-rigward, il-kunsiderazzjonijiet taht B. ta' dawn il-konkluzjonijiet.

44 Ara s-sentenzi reċenti tad-29 ta' Settembru 2015, Gmina Wrocław (C-276/14, EU:C:2015:635, punt 44), tad-19 ta' April 2016, Dansk Industri (C-441/14, EU:C:2016:278, punt 40), u tat-22 ta' Novembru 2017, Cussens *et* (C-251/16, EU:C:2017:881, punt 41).

45 Sentenzi tad-19 ta' Jannar 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, punt 27), tas-26 ta' Ottubru 2006, Pohl-Boskamp (C-317/05, EU:C:2006:684, punt 41), u tal-1 ta' Lulju 2010, Gassmayr (C-194/08, EU:C:2010:386, punt 45).

46 Ara s-sentenzi tas-17 ta' Diċembru 1970, SACE (33/70, EU:C:1970:118, punt 13), u tal-4 ta' Diċembru 1974, Van Duyn (41/74, EU:C:1974:133, punt 12), u tad-19 ta' Jannar 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, punti 27 *et seq.*).

47 Ara, dwar il-possibbiltà ta' speċifikazzjoni ta' dispożizzjoni permezz tal-ġurisprudenza, is-sentenza tal-4 ta' Diċembru 1974, Van Duyn (41/74, EU:C:1974:133, punt 14).

76. Għall-persuni responsabbli tal-PPF kien ċar, mhux iktar tard minn meta thabbret is-sentenza fil-kawża Robins fil-25 ta' Jannar 2007, li ma setgħux japplikaw bażi tal-kalkolu li fil-każ ta' ċerti impjegati twassal għal kumpens li jinsab taht il-50 % tal-valur tad-drittijiet li huma kisbu⁴⁸. Minflok, taht applikazzjoni diretta tal-Artikolu 8 tad-direttiva, il-limitu massimu tad-drittijiet għal kumpens kellu jiġi ffissat għal mill-inqas 50 % tad-drittijiet tal-pensjoni miksuba.

77. Konsegwentement, fid-19 ta' Settembru 2011, il-jum li fih ittiegħdet id-deċiżjoni ta' evalwazzjoni kontenzjuża tal-PPF⁴⁹, il-kontenut tal-obbligu li jirriżulta mill-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 kellu jitqies bhala inkundizzjonat u suffiċjentement preċiż.

– *Id-destinatarju tal-obbligu*

78. F'dak li għandu x'jaqsam mad-destinatarju tal-obbligu, il-Qorti tal-Ġustizzja kkonstatat li fil-kuntest tal-Artikolu 8 tad-Direttiva l-Istati Membri għandhom margni ta' diskrezzjoni wiesgħa fir-rigward tar-realizzazzjoni tal-protezzjoni. Il-protezzjoni tista' pereżempju tiġi ggarantita permezz ta' finanzjament dirett mill-Istat, b'obbligu ta' assigurazzjoni għall-persuna li timpjega jew permezz tal-ħolqien ta' skema ta' garanzija⁵⁰.

79. Madankollu, fil-kawża Gharehveran il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet ukoll, dwar il-kwistjoni tad-definizzjoni tad-destinatarju, li l-individwu għandu jista' jinvoka d-direttiva ladarba l-Istat Membru jkun eżawrixa din il-margni ta' diskrezzjoni fl-intier tagħha⁵¹. Konsegwentement, l-Istat Membru jrid iżomm ma' deċiżjoni meħuda fil-kuntest tat-traspożizzjoni tad-direttiva, jekk din tikkostitwixxi l-eżerċizzju tad-diskrezzjoni li huwa intitolat għaliha l-Istat Membru⁵².

80. Fil-kawża Francovich il-Qorti tal-Ġustizzja kienet ikkunsidrat li l-Artikolu 3 tad-Direttiva 80/987 fir-rigward tad-definizzjoni tad-destinatarju ma kienx direttament applikabbli minhabba s-sempliċi raġuni li lanqas biss kienet ġiet trasposta fl-Istat Membru inkwistjoni. Dak iż-żmien il-Qorti tal-Ġustizzja kienet iddeċidiet li r-Repubblika Taljana ma setgħetx tiġi kkunsidrata hija stess bhala d-debitur tal-obbligu inkwistjoni minhabba s-sempliċi raġuni li ma kinitx ittrasponiet fil-hin id-direttiva⁵³.

81. Madankollu, hawnhekk għandna każ differenti: ir-Renju Unit adotta dispożizzjoni li tittrasponi d-Direttiva 2008/94 u huwa biss fir-rigward tal-garanzija minima preskritta ta' 50 % li ma tikkorrispondix mal-ispeċifikazzjonijiet tal-Artikolu 8 ta' din id-direttiva. Madankollu, id-dispożizzjoni nazzjonali tiddefinixxi b'mod ċar min huwa responsabbli għall-eżekuzzjoni tal-kalkolu u għall-obbligu, jiġifieri l-PPF. Barra minn hekk ġew adottati dispożizzjonijiet dettaljati dwar il-finanzjament tal-PPF u l-likwidazzjoni tal-iskemi komplementari ta' previdenza professjonali⁵⁴.

82. Għalhekk, fil-każ ineżami d-destinatarju tal-obbligu li jirriżulta mill-Artikolu 8 tad-Direttiva wkoll huwa stabbilit b'mod inkundizzjonat u b'mod suffiċjentement preċiż.

48 F'dan is-sens il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet, pereżempju fis-sentenza tal-20 ta' Diċembru 2017, Protect Natur-, Arten- und Landschaftsschutz Umweltorganisation (C-664/15, EU:C:2017:987, punti 45 *et seq.*, 55 *et seq.*), li dispożizzjoni nazzjonali li ma tigarantixxix il-protezzjoni minima prevista fl-Artikolu 9(3) tal-Konvenzjoni ta' Aarhus ma tistax tiġi applikata. Ara wkoll is-sentenza tal-15 ta' Ottubru 2009, Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsforening (C-263/08, EU:C:2009:631, punt 45).

49 B'hekk hija irrilevanti d-data tal-10 ta' Lulju 2006 li fiha saret id-dikjarazzjoni ta' insolvenza. Barra minn hekk, skont il-ġurisprudenza, id-dritt tal-Unjoni fi kwalunkwe każ japplika għall-effetti futuri ta' sitwazzjonijiet li jkunu bdew fil-passat; ara, pereżempju, is-sentenza tas-7 ta' Novembru 2013, Gemeinde Altrip *et* (C-72/12, EU:C:2013:712, punt 22) u tas-26 ta' Marzu 2015, Il-Kummissjoni vs Moravia Gas Storage (C-596/13 P, EU:C:2015:203, punt 32).

50 Sentenza tal-25 ta' Jannar 2007, Robins *et* (C-278/05, EU:C:2007:56, punti 36 *et seq.*).

51 Sentenza tat-18 ta' Ottubru 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, punt 44) dwar id-Direttiva preċedenti 80/987.

52 Ara, f'dan is-sens, is-sentenza tat-18 ta' Ottubru 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, punt 40).

53 Sentenza tad-19 ta' Novembru 1991, Francovich *et* (C-6/90 u C-9/90, EU:C:1991:428, punt 25). Fil-kawża Wagner Miret imbagħad kienet saret implementazzjoni parzjali biss u minhabba f'hekk ċerti oqsma kienu għadhom lanqas biss ġew irregolati, b'tali mod li l-margni ta' diskrezzjoni nazzjonali wkoll kien għadu ma ġiex eżawrit; ara s-sentenza tas-16 ta' Diċembru 1993 (C-334/92, EU:C:1993:945, punti 16 *et seq.*).

54 Dwar dawn il-kriterji ara s-sentenza tat-18 ta' Ottubru 2001, Gharehveran (C-441/99, EU:C:2001:551, punt 41).

2. L-invokabbiltà tal-applikabbiltà diretta fil-konfront ta' korpi tal-Istat

83. Huwa rrikonoxxut li dispożizzjonijiet inkundizzjonati u suffiċjentement preċiżi ta' direttiva mhux biss jistgħu jiġu invokati mill-individwi fil-konfront ta' Stat Membru u l-awtoritajiet amministrattivi kollha tiegħu⁵⁵, iżda anki fil-konfront ta' organi jew ta' entitajiet li huma sugġetti għall-awtorità jew għall-kontroll tal-Istat jew li jkollhom setgħat eżorbitanti⁵⁶.

84. Korp, indipendentement mill-forma ġuridika tiegħu, li jkun tqabbaad, skont miżura adottata mill-Istat, iwettaq servizz ta' interess pubbliku u għal dan l-iskop ikollu setgħat eżorbitanti li jmorru lil hinn minn dawk li jirriżultaw min-normi applikabbli għal relazzjonijiet bejn individwi, skont ġurisprudenza stabbilita f'kull każ ikun inkluż fost il-korpi li kontrihom jistgħu jkunu invokati d-dispożizzjonijiet ta' direttiva li jista' jkollhom effett dirett⁵⁷.

85. Il-PPF jissodisfa din id-definizzjoni. Huwa jwettaq is-servizz ta' interess pubbliku stabbilit fid-Direttiva⁵⁸, jiġifieri li f'kull każ individwali jistabbilixxi l-livell ta' protezzjoni speċifiku u f'ċerti ċirkustanzi jgħorr ir-responsabbiltà għad-drittijiet tal-impjegati. Barra minn hekk, dan għandu setgħat eżorbitanti fi hdan it-tifsira tad-definizzjoni msemmija hawn fuq⁵⁹, peress li jista' jiġbor taxxa mingħand l-iskemi komplementari ta' previdenza professjonali awtorizzati u skont l-Artikolu 154 tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 għandu wkoll is-setgħa jaġhti l-istruzzjonijiet neċessarji lill-iskemi komplementari ta' previdenza professjonali fil-kuntest tal-likwidazzjoni tagħhom. Fis-seduta hwareg ukoll li bejn il-partijiet ma hijiex ikkontestata l-kwalifika tal-PPF bħala entità statali.

86. Min-naħa l-oħra, direttiva ma tistax timponi direttament obbligi fuq individwu⁶⁰.

87. Għal din ir-raġuni, ir-Renju Unit jiċhad l-applikazzjoni diretta tal-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 fil-kawża prinċipali, peress li d-dispożizzjoni ma tistax tiġi invokata fil-konfront ta' korp privat bħall-iskema ta' pensjoni ta' T&N.

88. Madankollu, mid-deċiżjoni tar-rinviju jirriżulta li fil-kawża prinċipali ma huwiex ikkonċernat proprju l-eżami dwar jekk G. Hampshire jistax direttament jitlob, mingħand T&N, il-hlas ta' kumpens li jammonta għal mill-inqas 50 % tad-drittijiet tal-pensjoni li huwa kiseb. Il-konvenut fil-kawża prinċipali pjuttost huwa l-PPF. Il-qorti nazzjonali tiddekrivi s-sugġett tal-kawża bħala l-evalwazzjoni mill-PPF tal-obbligazzjonijiet protetti li tippreċedi l-hlas. Permezz tal-imsemmija deċiżjoni jiġi stabbilit b'mod vinkolanti l-ammont tal-kumpens li l-impjegati jirċievu kemm f'każ li l-PPF jerfa' r-responsabbiltà, kif ukoll f'każ ta' likwidazzjoni eventwali barra mill-PPF.

89. Konsegwentement, l-unika kwistjoni li tqum fil-kawża prinċipali hija dwar jekk korp bħalma huwa l-PPF jistax jiġi obligat iwettaq mill-ġdid l-evalwazzjoni tal-obbligazzjonijiet protetti filwaqt li japplika direttament l-Artikolu 8 tad-Direttiva.

55 Ara pereżempju s-sentenzi tad-19 ta' Jannar 1982, Becker (8/81, EU:C:1982:7, punt 25), tat-8 ta' Ottubru 1987, Kolpinghuis Nijmegen (80/86, EU:C:1987:431, punt 7), tat-22 ta' Ġunju 1989, Costanzo (103/88, EU:C:1989:256, punt 31) u tat-28 ta' Ġunju 2007, JP Morgan Fleming Claverhouse (C-363/05, EU:C:2007:391, punt 58).

56 Sentenzi tat-12 ta' Lulju 1990, Foster *et* (C-188/89, EU:C:1990:313, punt 18), tal-4 ta' Diċembru 1997, Kampelmann *et* (C-253/96 sa C-258/96, EU:C:1997:585, punt 46), u tal-10 ta' Ottubru 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, punt 33).

57 Sentenzi tat-12 ta' Lulju 1990, Foster *et* (C-188/89, EU:C:1990:313, punt 18), tal-24 ta' Jannar 2012, Dominguez (C-282/10, EU:C:2012:33, punt 39), u tal-10 ta' Ottubru 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, punt 33).

58 Dwar dawn il-kriterji ara wkoll is-sentenza tal-10 ta' Ottubru 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, punti 38 *et seq.*).

59 Ara, f'dan ir-rigward, is-sentenzi tat-12 ta' Lulju 1990, Foster *et* (C-188/89, EU:C:1990:313, punt 18), tal-4 ta' Diċembru 1997, Kampelmann *et* (C-253/96 sa C-258/96, EU:C:1997:585, punt 46), tal-24 ta' Jannar 2012, Dominguez (C-282/10, EU:C:2012:33, punt 39), u tal-10 ta' Ottubru 2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745, punti 38 *et seq.*).

60 Sentenzi tal-14 ta' Lulju 1994, Faccini Dori (C-91/92, EU:C:1994:292, punt 25), tad-9 ta' Marzu 2004, Pfeiffer *et* (C-397/01 sa C-403/01, EU:C:2004:584, punt 108), tal-15 ta' Jannar 2014, Association de médiation sociale (C-176/12, EU:C:2014:2, punt 36), u tad-19 ta' April 2016, Dansk Industri (C-441/14, EU:C:2016:278, punt 30).

90. Huwa minnu li l-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 jipprevedi li T&N tibqa' responsabbli għall-ħlas kemm-il darba jkollha fondi suffiċjenti bħala parti mill-assi tagħha sabiex tiggarrantixxi l-kumpens tal-PPF stipulat min-naħa tal-Istat. Madankollu dan ma jwassalx għal applikazzjoni diretta tad-dispożizzjoni kontra T&N. F'każ speċjali ta' eċċess, l-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 sempliċiment ma jipprevedix inklużjoni tal-iskema ta' previdenza professjonali fil-PPF peress li ma jkunx neċessarju sussidju. Madankollu, l-iskema komplementari ta' previdenza professjonali xorta tigi llikwidata skont l-istruzzjonijiet tal-Bord, anki jekk din il-likwidazzjoni ssir barra mill-PPF. Jekk, wara evalwazzjoni mill-ġdid, l-obbligazzjonijiet protetti jaqbz u l-attiv disponibbli, il-PPF fi kwalunkwe każ ikollu jerfa' r-responsabbiltà.

91. Kif jista' jiġi dedott mit-talba għal deċiżjoni preliminari u kif ġie diskuss ukoll fis-seduta quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja, is-sugġett tal-kawża prinċipali huwa limitat għat-talba li l-PPF japplika direttament l-Artikolu 8 tad-Direttiva meta jiġu kkalkolati l-obbligazzjonijiet. Skont iċ-ċirkustanzi dan għandu jiġi obligat ukoll li jeżerċita s-setgħa tiegħu li jagħti istruzzjonijiet lil T&N b'mod konformi mad-dritt tal-Unjoni.

92. Konsegwentement, l-effett li l-kalkolu tal-kumpens tal-PPF possibbilment ikollu fl-istadju li jmiss fuq tali skemi komplementari ta' previdenza, li l-fondi tagħhom huma suffiċjenti anki mingħajr sussidju, jista' jiġi deskritt bħala sempliċiment rifless. Dan jirriżulta mill-partikolaritajiet tal-Att dwar il-Pensjonijiet tal-2004 u mhux mid-Direttiva stess. Jekk wieħed irid jikkonstata żvantagg għal T&N, infakkar li fil-ġurisprudenza tal-Qorti tal-Ġustizzja huwa rrikonoxxut li sempliċi riperkussjonijiet negattivi fuq id-drittijiet ta' terzi, anki jekk ikunu ċerti, ma jiġġustifikawx li tigi rrifjutata lil individwu l-opportunità li jinvoka, kontra l-Istat Membru, dispożizzjoni tad-direttiva li hija direttament applikabbli⁶¹.

93. Wieħed irid jikkonċedi li meta tqassam l-eċċess li nholoq minhabba d-drittijiet tal-pensjoni ta' G. Hampshire u tar-rikorrenti l-oħra li ġew ikkalkolati bħala inqas milli suppost kienu, l-impjegati l-oħra ta' T&N x'aktarx li kienu jirċievu ħlasijiet addizzjonali. Madankollu, f'dan ir-rigward irid jinfakkar li s-sempliċi eliminazzjoni ta' tali vantaġġ eventwali lanqas ma għandha timplika obbligu ta' terz minhabba d-dispożizzjoni tad-direttiva invokata⁶².

V. Konkluzjoni

94. Għaldaqstant nipproponi li l-Qorti tal-Ġustizzja tirrispondi kif ġej għad-domandi preliminari:

- 1) L-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94/KE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill dwar il-protezzjoni ta' l-impjegati fil-każ ta' l-insolvenza ta' min ihaddimhom, għandu jiġi interpretat fis-sens li kull impjegat individwali, bla ħsara għal każijiet konkreti ta' abbuż fi ħdan it-tifsira tal-Artikolu 12(a) ta' din id-direttiva, għandu d-dritt għal kumpens ta' mill-inqas 50 % tal-valur totali tad-drittijiet miksuba jew prospettivi tiegħu għall-benefiċċji tax-xjuħija fil-każ ta' insolvenza tal-persuna li timpjega.
- 2) L-Artikolu 8 tad-Direttiva 2008/94 jinkludi obbligu għall-Istati Membri li fir-rigward tal-kontenut huwa inkundizzjonat u suffiċjentement preċiż, b'tali mod li individwu jista' jinvokah direttament kontra korp bħall-Pension Protection Fund.

61 F'dan is-sens, is-sentenzi tas-26 ta' Settembru 2000, Unilever (C-443/98, EU:C:2000:496, punti 49 *et seq.*), tas-7 ta' Jannar 2004, Wells (C-201/02, EU:C:2004:12, punt 57), tas-17 ta' Lulju 2008, Arcor *et* (C-152/07 sa C-154/07, EU:C:2008:426, punt 36), u tas-6 ta' Ottubru 2015, T-Mobile Czech Republic u Vodafone Czech Republic (C-508/14, EU:C:2015:657, punt 48).

62 Ara s-sentenza tas-17 ta' Lulju 2008, Arcor *et* (C-152/07 sa C-154/07, EU:C:2008:426, punt 38).